

MIDA PÜÜDA RIDADE VAHELT?

V rahvusvaheline pianistide festival

„Klaver '06" 20.–27. X 2006 Tallinnas

LEELO KÕLAR

Meie sajand toodab teatavasti üha rohkem ratsionaalselt tegutsevaid, kiirustavaid, edukusele pürgivaid inimesi. Üha sagedamini tajud sügavuti mõtleivate isiksuste kadumise tendentsi. Siin-kirjutaja puhul eelkõige muusikute seas. Isiksuse kujunemiseks vajalikele eeldustele-tingimustele, milleks on esmajoones **aeg, rahu ja vaikus**, on tänapäeval vastu panna tormamine, lärm ja stress. Kui mõelda möödunud sajandist pärit tipp-pianistidest suurtele isiksustele, nagu Alfred Brendel, Maurizio Pollini, Murray Perahia, András Schiff, John Lill, Peter Donohoe, Daniel Barenboim, Martha Argerich, Mihhail Pletnjov, Grigori Sokolov või Krystian Zimerman ja paljud teised, siis praeguse noorema põlvkonna pianistide massi hulgast ei terenda just erilist valgust. Kas Yundi Li? Lang Lang? Või Jevgeni Kissin? Maailm on täis üha osavamaid klaverivirtuoose, kelle jaoks **vaimne loominguiline protsess** on jäänud tagaplaanile. Tehnika võidukäik ja infouputus on teinud oma töö. Seda rohkem energiat nõuab interpreedilt olukorraga kohanedes siiski endaks jääda, leida need sisemised emotsionaalsed reservid, mis ümbritseva pealiskaudsuse tuhinas kergesti kustuma kipuvad.

Kui vaadelda nüüd selles valguses festivali „Klaver '06“, peab tunnistama, et ka erineva päritoluga pianistide esinemistest saab tänagi teha vaid ajastu mõjudest tingitud järeldusi, kuid teades, et täiuslik esitus jätab kuulajale alati ruumi midagi väärtuslikku leida – n-ö ridade vahelt.

Klaverimuusika sõpradele on 2006 olnud hea aasta. Juunikuus toimus rahvusvaheline pianistide konkurs Tallinnas, nüüd 20.–27. oktoobril uus rahvusvaheline tippüritus – V pianistide festival „Klaver“, mille kunstiline juht on **Lauri Väinmaa** ja produtsent seekord **Neeme Punder**.

Meil ei ole ligilähedastki aimu, millist organiseerimisvõimet, professionaalset otsustavust ja närvikulu nõuab kaheksapäevane klaveripidu, kuhu kututakse esinema maailmas ringi rändavaid pianiste, kelle kontserdigraafik on sageli juba viieks aastaks ette planeeritud. Ja miks nad peaksid tulema Tallinna, kui neile võib-olla on pakutud samal ajal võimalust esineda näiteks Londonis või Tokios?

Lauri Väinmaa on armastuse ja entusiasmiga saanud üle tülikatest kariidest ja kujundanud muusikasündmuse, mis on publikus leidnud järjest suure-

Leslie Howard (Inglismaa).

mat vastukaja. Kui esimestel festivalidel (1998, 2000) olid kuulajaks valdavalt klaverisõbrad, -õpetajad ja -õpilased, siis viimastel festivalidel on üha rohkem olnud märgata juba meeldivalt palju ka mittemuusikuid.

Festivali organiseerimise eeltöö nõuab kunstilise juhi Lauri Väinmaa sõnul ka põhjalikku tutvumist esineja repertuaariga ja selle kuulamist, et siis kõikidest kavadest kujundada just sellele festivalile sobiv tervik.

Seekord oli tulemuseks eriliselt **hariv kava**, see võimaldas tutvuda vähem kuuldud, varem üldse mitte kuuldud ja eriliste teoste, instrumentide ja koosseisudega, kui tõsta esile näiteks Stockhauseni „Mantrat“, Liszti „Suurt kontsertsoolot“, „Skertsot ja marssi“, või Fantaasiat Mozarti ooperite „Figaro pulm“ ja „Don Giovanni“ teemadele. Me pole

tuttavad George Antheili (1900–1959) „Mehaanilise balleti“ muusikaga; märkigem ka eesti muusika esmaesitusi, milleks olid Tõnu Kõrvitsa „Thule pildid“ ja Jüri Reinvere „Sloath“. Kuulda sai ka haamerklaveri mitmekülgseid võimalusi.

Ei saa jätta märkimata festivali väga head **kavaraamatut** (koost. Ila Rimmel), milles leidis põhjalikku teavet esinejate ja teoste kohta, nii vähem informeeritud kui ka professionaalsele kuulajale. Ka seda võib kahtlemata pidada festivali harivaks koostisosaks.

Festivaliga kaasnes Estonia kontserdisaali fuajees avatud näitus „**Maailmanimega pianiste Eestis 19. sajandil ja 20. sajandi algupoolel**“ (koost. Urve Lippus, Geiu Rohtla ja Tiinamai Kesipaik). Näitus andis ülevaate omaaegsete kuulsuste rännuteedest, kontserdika-

Melvyn Tan (Singapur/Inglismaa).

vadest ja arvustustest. Nooremale põlvkonnale võis olla uudis, et Eestis on esinenud Ferenc Liszt, Claudio Arrau, Anton Rubinstein, Clara Schumann jpt.

Soovijad said osa ka **meistrikursus-test** – esinemisjärgsel päeval näitasid mitmed külalised end väga huvitavast ja originaalsest küljest.

Festivali juhteliloojaiks olid **Wolfgang Amadeus Mozart** (250 aastat sünnist), **Ferenc Liszt** (195 aastat sünnist) ning saksa nüüdishelilooja **Karlheinz Stockhausen**, kelle teos „Mantra“ kõlas Eestis esmakordselt.

Stockhauseni „Mantra“ ettekanne EMTA kammersaalis 24. oktoobri hilisõhtul oli algusest lõpuni põnevas pinges, särav ja täis elektrit. Nõudis suurt tähelepanu teose üht varieeruvat teemat selle erinevates rütmides, ulatustes ja registrites kinni püüda. Suurepäraselt an-

samblimängu pakkusid **Kadri-Ann Sumera** (klaver), **Sabine Simon** (klaver) ja **Hendrik Manook** (elektroonika).

Põnevad dialoogid ja vaidlused, huumor ja iroonia! Meile veidi salapärased ringmodulaatorid, kogu elektrooniline „nõidus“ ja kasutatavad löökpillid pianistide mängituna andsid teosele orkestraalse ilme. Kuigi algul oli sellisesse toimetamisse raske sisse elada, siis teose arenedes sai tänu ideaalilähedasele esitusele sellesse täiesti „sisse minna“. Seitsekümmend minutit tähelepanu väärivat saavutus! Tegemist polnud ju „ilusa“ muusikaga, aga vaimustusest aplodeeriv puupüsti täis saal ei koosnenud sugugi ainult elitaarse muusika austajatest!

Palju elevust ja vastakaid arvamusi tekitasid 23. oktoobri kontserdil **Leslie Howardi** (Inglismaa) kõrgpianistlikul

Foto Internetist

Dejan Lazic
(Horvaatia /
Austria).

tasemel täissaalile esitatud Liszti vähem tuntud teosed. See oli äärmiselt virtuoslik klaverivaldamine, orkestraalse „Suure kontsertsoolo“ mängimisest jäi mulje, et mängijaid on rohkem kui üks. Vaatamata faktuuri peensusele olid üksikdetailid väga selgelt välja toodud. Ainulaadne võimalus sellist Liszti imetleda!

Aga millest vastakad arvamused? Esiteks, teos üllatas tehnilise tulevargi väsitava ülepakutusega (oktavid, tertsid, *glissando*'d, akordid, kiirus). Teiseks, esitus oli julgalt ratsionaalne, peaaegu emotsioonideta, rutiinne, loova, t ä n a s e hõnguta. Kuuldavasti tekkis paljudel selle materjali vastuvõtmisel tõrge. Kergendust ei tulnud ka Variatsioonidest teemadele J. S. Bachi kantaadist „Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen“ ja „Cruifixusest“ Missast *h*-moll. Järgnenud

„Skertso ja marss“ on jäänud oma keerukuse tõttu paljudel katsetajatel (v.a Hans von Bülow) kuuldavasti mängimata. Howard mängis seda vaimukalt ja üleolekuga. Kava teises pooles kõlas „Kaks legendi“. Neis oli ometi õhku ja ruumi. Fantaasia Mozarti ooperite teemadele oli mängitud tehnilises kõrgvormis. Meeldejääv kontsert.

Hoopis erinev pianistliku meisterlikkuse avaldumisviis soojendas südant ja kõrva **Kalle Randalu** kontserdil 22. oktoobril. Kogesime jõulist sisemist energiat, esituse loomingulist pinget, arenguprotsessi loogilist suundumist tervikusse, huvitavaid tämbrioleid, üllatavaid kontraste. Seda eelkõige Schumannini „Davidsbündlerite tantsudes“. Oli k u l d a, kuidas täissaal hiirvaikselt jälgib ja osaleb neis. Kuulajale jäeti võimalus mõtteid ja elamusi saada n-ö ri-

Sigurd
Slåttembrekk
(Norra).

dade vahelt. Schumanni „Ööpaladeski“ *op.* 23 prevaleeris kaasakiskuv elav kulgumine ja kujundite selgus. Brahmsi *intermezzo*’d *op.* 117 ja klaveripalad *op.* 119 mõjusid sügava mõttearenduse ja rikka tundemaailmaga. Lugupidamist vääriv klaveriõhtu senisele lisandunud uue kvaliteediga.

Kui festivali kõrgpunktidest rääkida, siis siin need olid! Horvaatia/Austria pianist **Dejan Lazic** on järgmine, kellest kohe rääkida tahaksin. Tema kontserti 26. oktoobril ilmestas paljulubav pia-

nism ja hea fantaasia. Kolme erineva autori – Domenico Scarlatti, Bartóki ja Chopini loomingu esitus üllatas värske ideedega, hea ajastutajuga ja täieliku üleolekuga instrumendist. Scarlatti sonaatide ja Bartóki palade järjestikune vaheldumine kavas oli huvitav leid ja hoidis kuulmisnärv erksa. Kauni meloodiakujundusega mängiti kava teises pooles Chopini nokturnid *H*-duur ja *As*-duur, suure elaaniga Skertso *b*-moll. Arusaamatuks jäi Chopini *b*-moll sonaadi I osa tavatult kiire tempo, mis muutis

selle iseloomult skertsolikuks, millele alles järgnes tegelik skertso. Miks nii? Esimesele osale järgnevad osad mängiti sügavuti suureks, finaali öhkõrnaks. Kontserdi lõpus esitatud lisapalu kroonis tõeline maiuspala, Šostakovitši „Fantastiline tants“.

Singapuris sündinud ja Inglismaal tegutsev **Melvyn Tan** tutvustas meile 24. oktoobril **haamerklaveri** võimalusi Haydni, Mozarti ja Beethoveni loomingu kaudu, tekitades uudishimu, kui palju see maheda kõlaga pill üldse dunaamiliselt endast välja annab? Kava esimene pool möödus veidi monotoonselt, isegi mehaaniliselt. Nii Haydni Sonaat *F*-duur, kuigi rõõmsalt ja kelmikalt mängitud, kui ka Mozarti sonaadid *C*-duur ja *D*-duur olid värvivaesed. Veidi vaheldusrikkamalt kõlasid aeglased osad, kus oli värvivaheldust, hingamist ja elu. Beethoveni Sonaat *C*-duur *op.* 2 nr 3 oli märksa mitmetahulisem, kuigi jõulisemates episoodides veidi jõuetu. Üldiselt jäi mulje, et dunaamiliste võimaluste piiratuse tõttu tuli sellel pillil suuremat tähelepanu pöörata artikulatsioonile ja veel – kasutada agoogilisi vigureid. Viimaseid otseselt ei kuritarvitatud, aga oldi üsna piiri peal (kuigi lisapalas, Mozarti Fantaasias *d*-moll mindi sellega ka üle piiri). Kuulates seda meeldivat pianisti, püüdsin kogu kontserdi jooksul mõistatada, miks Tan tundub olevat oskuslikum ja muusikaliselt huvitavam, kui ta oma mänguga laseb paista?

Schumannilt oli selle festivali kavas õige mitu kaalukat teost. Eespool nimetatud „Davidsbündlerite tantsude“ ja „Ööpalade“ kõrval kuulsime veel Klaverikontserti *a*-moll Dmitri Aleksejevi ja „Karnevali“ Sigurd Slättebrekki esituses.

Vene pianist **Dmitri Aleksejev** esines festivali avakontserdil ERSOga 20. oktoobril täissaalile. Aleksejevi mängulaad on ülienergiline, isegi hasartne. Tema vertikaalne klaverikäsitlus võtab

Schumannilt ära voogavuse ja elastsuse. Kõik oli liiga äge. Klaverikontserdi III osas „hammustas solisti mingi kärbes“! Algas rabelemine ja kiirustamine, tekkisid ebatäpsused. Aleksejevi temperamendile tundus Rahmaninovi Rapsodia Paganini teemale omasem olevat. Ega siingi tarvitsenuks n-ö nahast välja pugeda. Niisuguse kaliibriga pianistil nagu Dmitri Aleksejev piisanuks selle teose heaks mõjulepääsemiseks parajast üleolekutundest. Orkester püüdis igati toimuvaga sammu pidada (dirigent Nikolai Aleksejev). Igav meil ei hakanud.

Schumanni „Karneval“ norra pianisti **Sigurd Slättebrekki** kontserdil 21. oktoobril kõlas hoogsalt ja julgelt. Pianisti esinemine oli soe, tundlik, kohati peenekoeline. Kuuldus huvitavaid löike, kuid kõik ei tulnud alati perfektselt välja. Väljenduses oli ebamäärasust. Kulminatsioonidel olid pikad ettevalmistused, kuid kõige otsustavamal hetkel millegipärast tõmmati tagasi. Nii juhtus ka Ravelis, kus värvikas, aga liiga katkendlik „Scarbo“ esitus tsüklis „Õine Gaspard“ jäi ilma viimasest tõelisest plahvatusest. Küll aga oli Raveli tsüklis kohti, mis puudutasid hinge. Midagi sümfaatset oli selles pianistis.

Traditsiooniliselt on meie klaverifestivalide kavades alati osalenud ka eesti pianistid. Soolokontsertidega esinesid seekord **Hando Nahkur** (25. oktoobril) ja **Marko Martin** (26. oktoobril). Mõlemad esinesid väga hästi. Klaverimäng ei valmista neile mingit raskust ja ollakse artistlikult asjast üle.

Martinilt kõlasid hea sissejuhatusena Mendelssohni „Tõsised variatsioonid“. Õhurikkalt, heakõlaliselt ja kaasmõtlemist soodustavalt mängis ta Tõnu Kõrvitsa väga meeldiva uudisteose „Thule pildid“ – kava esimese poole pärl!

Loogiliselt arendatud ja ehitatud Schuberti Fantaasia *C*-duur („Rändurfantaasia“) oli minu jaoks liiga kõva ja vähe laulev. Mis mõttes k õ v a? Ei saa

Klaveriduo Anthony ja Joseph Paratore (USA).
Harri Rospu fotod

ju olla *forte* vastu. Aga m i l l i s e *forte*?
Veidi liiga sirgjooneline käsitlus jättis vähe ruumi tagamaadele. Seevastu oli Mussorgski „Pildid näituselt“ eriti markantne. Osad olid heas proportsioonis, ilmekad ja kõlasid rikkalt. Võib-olla võinuks „munast koorumata tibupojad“ rohkem udusulis olla... Tõeliselt impoantselt kõlas „Küevi väravad“. Paha tihti kipub pianistidel see lõpupala ära vajuma, kuid Martinil õnnestus see siiski ülihästi raudse käega kõlama panna, olles õigel ajal oma sisemised reservid varunud sinna, kus vaja. See oli muljet avaldav.

Loogilise joonega arendatud Mozarti Sonaadile B-duur (KV 333) **Hando Nahkuri** esituses järgnesid päris õnnestunud Schuberti *Impromptu* Ges-duur ja „Auf dem Wasser zu singen“ Liszti seades (kuigi see oli ehk liiga asjalikult mängitud) ning „Metshaldjas“. Viimane nõuab väga suurt osavust ja dramaatilist pinget. Siin oli juba palju saavutatud. Kuidas aga ikkagi tähtsustada kahte viimast akordi?

Liszti Sonaadiga *h*-moll sai Nahkur tublilt hakkama. Nüüd on vaja veel aega, ja veel, ja veel aega – süvenemiseks, mõtestamiseks. See on teatavasti elutöö. Nahkuri mängu on varasemaga võrreldes lisandunud hea seoste tunnetus, loogilised üleminekud ühelt elemendilt teisele. See uus kvaliteet on tema mängus saanud läbivaks.

Esines ka eesti pianistide järelkasv, lapsed ja noored, kavas Mozart ja Liszt. Kõige noorem põlvkond esines 20. oktoobril raekoja saalis W. A. Mozarti lapseas kirjutatud paladega. Huvi kontserdi vastu oli nii suur, et äärepealt oleks paljud soovijad ukse taha jäänud. Head saalikorraldajad leidsid õnneks lisavõimalusi. Väga armas kontsert oli. Ilusat meeleolu saavutasid eriti **Gloria Ilves, Andreas Raide ja Johan Randvere**.

Veidi vanem seltskond õpilasi esines Estonia kontserdisaalis 22. oktoobri päeval Liszti teostega. Hea kogemus mängida vastutaval festivalil suures saalis. Seda nn suure saali tunnet kippuski kõla osas veidi puudu jääma, kui **Ruslan**

Strogi esitatud „Ungari rapsoodia nr 6“ ja **Jaani** mängitud „Ungari rapsoodia nr 15“ ja „Rákóczi marss“ välja arvata. (Muuseas, poisid võiksid lavale lohisemise asemel korraliku sammuga väljatulemist harjutada.) Aga üldmulje mängimisest oli ju päris kena! Igaühel olid oma saavutused ja head kokkuvõtmised. Kuulata oli meeldiv. Täissaal suhtus esinemisse väga soojalt.

Mulle hakkab vastu kuulata orkestriteoseid klaveri esituses. Kuidas ka ei pinguta, iial ei saavuta seda kõlatäiust ja värvikust, mis on orkestril. Kas originaalteoseid klaverile on siis veel vähe? Sama kehtib ka kahe klaveri repertuaari kohta.

26. oktoobri kontserdi kavas esitasid vennad **Anthony** ja **Joseph Paratore** (USA/Itaalia) Debussy võluva „Fauni pärastlõuna“ (Debussy enda seades) ja mul oli sellest teosest kahju. Ka Gershwin Klaverikontsert on autoril endal kahele klaverile seatud. Paraku selles esituses kadusid kõik põnevad orkestrinüansid, kuidas ka ei püütud neid imiteerida. Liszti kuulsal *h*-moll sonaadil on armastusega kahele klaverile seadnud Saint-Saëns. Teos ei ole sellega midagi võitnud. Aga kui ka koosmäng ansambeliliselt eriti ei laabu, ei saa kuulnud esitust küll heaks pidada. Võib-olla on põhjus lihtsalt selles, et kõik päevad ei ole ühtviisi head, nagu me artistide elust ju teame...

Festivali lõppkontsert „Neli klaverit“ 27. oktoobril toimus järjekordselt täissaalile. See oli erakordse lavakoosseisu tõttu päris tavatu: **NYD Ensemble**, neli klaverit (**Kai Ratassepp**, **Marrit Gerretz-Traksmann**, **Sten Lassmann**, **Taavi Kerikmäe**), kaheksa löökpilli, kaheksa kontrabassi, neli harfi, segakoor „Latvija“, solistid **Asta Krikščiunaitė**, **Iris Oja**, **Allan Vurma**, **Mati Turi**; dirigent **Olari Elts**.

Prokofjevi „Ood sõja lõpu puhul 1945“ suure puhkpillide koosseisu (puu-

dusid viiulid, aldid, tšellod) ja löökpillidega kõlas uhkelt küll. George Antheili „Mehaaniline ballett“, mis omal ajal Carnegie Halli laval suurt skandaali tekitas, kulges meie saalis kակlusteta, küllap lennukimootori puudumise tõttu laval, sest see asendati meil vastava vürinaga helilindilt. Nii jäigi skandaal ära. Küllap oli löökpillidel siin väga vastutusrikas ja vaadatav (!) esinemine. Jüri Reinvere teose „Sloath“ 8-hääelsele koorile ja neljale klaverile esiettekannet mõjus teiste kavas olevate teoste vahel päris rahumeelselt ja mõtlikult, kuigi võinuks olla vaevlev ja piinlev (kuumalaine Berliinis olevat mõjutanud teose kulgu). Lugu pani kuulama.

Kava lõpuks esitati Stravinski muusika teosele „Pulm“ (koreograafilised stseenid laulu ja muusikaga neljale klaverile, löökpillidele, solistidele ja koorile). Teose aluseks on ehtsad vene pulmatavandi tekstid. Muusika põhineks justkui vene rahvaviisidel, mis seda aga ei ole (peale ühe viisi), kuna Stravinski on need komponeerinud ise. Suurejooneline esitus. Olari Elts oma punases särgis oli väga hea pulmavanem, kes kogu suurt rütmikirevat kupatust (koor, solistid, neli klaverit, löökpillid) võiduka lõpuni tüüris. Auraha festivali korraldajatele!

